

למה כשאבא אוהב

יהודה אטלס

שלשמע הדברים עלה על פניהם חיך מריר. שאלתי: "מה קרה?" והם אמרו: "יודה, המצב הרבה יותר גרוע מכפי שאתה מתאר". אני חושב שמאותו רגע החקר והכתיבה שלי העמיקו. עדיין יש בין השירים קצרים, עם פואנטה, בדרך כלל פואנטה מרה. אבל ישנם גם שירים קשים, ארוכים, כאלה שלא מתארים רגע, שנייה, אלא מסלול חיים שלם, או חוליה משמעותית מהם. הידיעה הבל תיאמן שיש בארץ כ-400 אלף ילדים בסיכון, דוחפת אותי לחפש ולכתוב עוד ועוד. הרי אלה צאן שלא חטאו, רק איתרע מזלם להיוולד בזמן, במקום, בתנאים ובמשפחה הלא הנכונים. זו הסיבה שבעבודה זו אני חש גם תחושת שליחות מסוימת. לספר לציבור, למורים, לחברי כנסת, גם לאלה שמעשנים סיגרים יקרים ושותים שמפניה ורודה, שבזמן שהם נהנים ממנעמי החיים יש ילדים שחיים ממש בזבל, והם יגדלו וחלקם יישארו בזבל. אם בזכות השירים שאני כותב יושב מצבם, אפילו במעט, זה יהיה שכרי מכל עמלי.

לשונית, אני משתמש במילים ובצירופים פשוטים, עממיים, רוחיים, אבל מנסה "למשוך למעלה"; לא נמנע מלשבץ מילה גבוהה יותר, ובלבד שתהא מובנת מתוך הקשרה.

ועוד הערה: מלאכת הכתיבה קשה עלי תמיד, בייחוד בפרויקט זה: לך תכתוב שיר על ילדה שחוטפת כווייה מסכין מלובנת כי סחבה כמה שקלים מהארנק, או על ילד שנעזב במוסד על ידי אמו, או על ילדה שנאנסת על ידי אחיה ואביה. אלה לא שירים לילדים אלא שירים על ילדים, למבוגרים, שנועדו גם למטפלים. יש בידי כרגע יותר ממאה ועשרים שירים כאלה, ואני מרגיש שטרם סיימתי. אני עדיין עובד, על איסוף עדויות ועל כתיבה. לגמרי לא בטוח שארגיש אי פעם ששלמה המלאכה. אני יודע שבכל מה שאכתוב לא אצליח לתאר את קצה סבלו של ילד אחד, אז מה על כל האחרים? אבל, אני מנסה.

והערה אחרונה: אני לא מנסה לעשות בשירים צדק לאף אחד, מלבד לילדים עצמם. אני לא מתאר משפחות אומנה נפלאות, מדריכים ומטפלים מסורים, עובדים סוציאליים צחורי כנפיים ופנימיות שהעלו את חניכיהן על דרך המלך. אני מנסה, ראשית כול, לתאר את חייהם ואת סבלם של אלה שטרם זכו. עם כל ה"טובים" הסליחה.

להלן, שירים אחדים מתוך הפרק הכי נוקב, שייקרא "למה כשאבא אוהב", שעניינו התעללות מינית וגילוי עריות. אני מוכן להעמיד שירים מסוימים מתוך כל אלה שכתבתי לרשות מטפלים, לצורכי טיפול בלבד, בתנאי שלא יועברו בינתיים לאחרים ללא אישורי. אני מוכן גם לשמוע עדויות ותובנות נוספות, שעשויות לתרום לכתיבת.

השאלה הראשונה שנשאלת: מה לי, ליהודה אטלס, וילדים בסיכון? אני לא הייתי ילד בסיכון. גם לא ראיתי סביבי ילדים כאלה, או שמא ראיתי ולא שמתי לב. גדלתי במושב והייתה לי ילדות לגמרי בסדר, עם הורים עסוקים, שעבדו במשק מחושך ועד חושך, לא הבינו כלום בפסיכולוגיה, והיו טרוידים בדאגות היומיום מכדי לשבת לילדיהם על הווריד. קצת מכות בטוסיק מאבא ("זה כואב אבל לא מזיק!") ודברי מוסר מאמא ("מתחילים בסחיבה קטנה וגומרים בבית-סוהר!"), זה הכול.

כל העניין התחיל לפני כארבע שנים, כשנתתי הרצאה על הנושא הרגיל שלי, "והילד הזה הוא אני", ביום עיון לעובדים סוציאליים. נכחו באולם כמאתיים איש. כשסיימתי, שאלתי אם יש שאלות. בין השאר קמה אישה, היום אני יודע ששמה שלומית לוסטיג, פסיכולוגית ירושלמית, ואמרה: "כל האנשים שנוכחים כאן באולם עובדים עם ילדים בסיכון. חלק מהם, ואני ביניהם, עובדים עם ילדים בסיכון הכי גבוה שיש. אין לנו", היא הוסיפה, "אפילו בדל של טקסט - שיר, סיפור, מחזה - שאנחנו יכולים להשתמש בו בטיפול בילדים אלה, שרלוונטי לחיים שלהם, כך שבעת קריאה עם המטופל אנחנו יכולים לבנות עליו שיחה, לשתף, לשקף, אולי להתקדם. כל מה שאתם כותבים הוא על אבא, אמא ושני ילדים מצפון תל אביב".

היא הפסיקה לרגע, הביטה בעיני והוסיפה: "אולי אתה מוכן?" ואני, מבלי שאי פעם חשבתי על זה, הרמתי את המיקרופון ואמרת: "אני מתחייב!" למה? כי הרגשתי שזה חשוב, שזה מה שהייתי רוצה לעשות. כי יש לי עיקרון שכשמזדמן לי בדרך משהו בעל ערך אני מרים אותו. בהמשך, וגם בשיחות מאוחרות, פירטה לי שלומית מה הם ילדים בסיכון לסוגיהם, דברים שאל נכון מחוורים היטב לציבור הקורא את דברי אלה.

מאז, זה כארבע שנים, אני עסוק בחקר ובכתיבה על נושא זה. אני מנוע מלהיפגש עם ילדים שנמצאים כרגע במסגרות, בגלל החיסיון, אף שאני מסביר כי יש מרחק גדול בין מה שאני שומע לבין מה שאני כותב. אני נפגש עם מטפלים, עם פסיכולוגים, עם בנות השירות הלאומי, עושה לעיתים גם ביקורי משפחות, ומדבר בעיקר עם בוגרים שהיו בעברם ילדים בסיכון. מה שמעניין אותי הוא מה עובר על ילדים אלה ברגע האמת, בפנים, איך הם חווים את החיים האלה. איזה חותם זה משאיר עליהם. כלומר, לא מעניין אותי שאחרי ארבעים שנה אומר מישהו מאלה: "כשהוציאו אותי מהבית בעצם הצילו את חיי". אני הוצה לדעת - ולכתוב - מה עובר עליו ברגע שעוקרים אותו מהבית.

על פי העדויות שאני שומע אני כותב שירים. זה התחיל בשירים שדומים לשירי "והילד הזה" אבל מכילים את שורש הלענה של חיים בסיכון.

בשלב מסוים נפגשתי עם יצחק קדמון, אז ראש המועצה למען הילד, ועם צוותו, וקראתי באוזניהם חלק מהשירים. ראיתי

שלכם,

יודה

סוד כמוס

אם אספר מה הוא עושה לי
אף אחד לא יאמין.
לא יכל להיות, הם יגידו,
שיש לך אבא כזה מין.

אם הוא ידע שספרתי
הוא יחטיף לי מכות-רצח,
ואולי יעיף אותי מהבית
ולא יסלח לי לנצח.

אם אספר מה הוא עושה לי
אולי יקחו אותו לפלא,
והאחים והאחיות יתפזרו
לאמנה, למוסדות וכאלה.

וכל השכנים ידברו
וגידו: הנה הוכחה
איך ילדה אחת מלשנית
יכולה להרס משפחה.

אם ישימו אותו בפלא
מאיפה נקח לאכל?
(ואולי בגלל זה אמא שותקת,
אפילו שהיא יודעת הכל).

אם אספר מה הוא עושה לי
הגורל שלי יחתך;
המשפחה התפרקה, הם יגידו,
והכל באשמתך!

*

אם לא אספר מה הוא עושה לי
הכל ימשך כרגיל,
והוא שוב ושוב יעשה לי
את הדבר הזה המגעיל.

המשפחה תשאיר ביחד
ולא ידעו השכנים,
אבל אצלי לאט-לאט
הלב ימות מבפנים.

שומרת אחותי

כששמעתי את אחותי הקטנה, שתמיד הייתה שמחה,
מתעוררת מחלום רע בלילה, צועקת "לא!" ובוכה;
כשהתחילה להביא מבית-ספר 'מספיק' במקום 'טוב מאד';
כשראיתי שאבא מביט בה כאלו יש ביניהם סוד;
כשהבחנתי שכל פעם שהיא נכנסת היא קצת מתפוצצת,
ואיך אמא שותקת בצד (אבל בפנים מתפוצצת);
כשראיתי שהיא מצטמררת כשנוגעים בה בנים,
ושמעתי אותה אומרת: "החיים על הפנים!"
כשאבא נכנס לפעמים "לסבן לה ת'גב" במקלחת,
וידעתי שהיא מסתירה שכואב לה מתחת -
כל אלה הזכירו לי איך, לפני כמה שנים,
זה התחיל באותו לילה כשהוא הוריד לי ת'תחוננים,
והבנתי פתאום שכל מה שאבא עשה אתי
עכשו מתחיל, המנוול, לעשות גם עם אחותי.
אז החלטתי שהקטנה המתוקה, שטרם צמח לה חזה,
לא תהיה, בשום אופן, עוד קרובן לאיש הזה.
ולפני שכפפה אדמה תפל טרף לזאב הרע -
הלכתי וספרתי הכל בתחנת המשטרה.

זכות השתיקה

בחדר היועצת, על המושב הרך,
שלשם נשלחתי במקום שעור תנ"ך,
כששואלת אותי חוקרת-הילדים
על חברים, משחקים ולמוזדים,
אני עונה לה יפה, כי זה די נעים,
לדבר עם מישהו על כאלה ענינים.
אבל כשהיא שוב מתחילה בשאלות
מה קורה בבית בימים ובלילות,
מי נוגע במי ומתי והאם
כל זה נעים או לא-נעים,
אני מצטנף כמו קפוד בכרסה מולה
סותם את הפה ולא אומר אף מלה.
כי אפילו שאני יודע
שאבא עושה לי משהו רע,
אני לא רוצה שבגללי
יקחו אותו למשטרה.

עשבי תבלין

ובסוף תקבלי עוד סכריה.
 וכבר הודף אותי האיש במעיל
 אל תא בית-שמוש אפל ומגעיל.
 ביד אחת הוא נועל מבפנים -
 והשנייה מגששת אצלי בתחתונים.
 בשולי חלצתו, במפתח הקפטן,
 מרצדות ציציזות הטלית הקטן.
 מהאסלה שעל-יד עולה ריח שתן,
 גוש של אימה מתעבה לי בבטן.
 מבית-הכנסת, למטה, כבר צפים ועולים
 קולות הבנות עם פסוקי תהילים,
 מעבירים צמרמורת קרה בבשרי:
 "אשא עיני אל ההרים, מאין יבוא עזרי."
 "ועכשו תני לי תידי!" האיש אז אומר -
 ויותר אני לא מוכנה לספר.
 לא מסגלת בכלל יען כי
 כשאני נזכרת אני רוצה להקיא.

בסוף הוא נתן לי עוד סכריה
 ואמר: "ושלא תספרי מה פה היה!
 הדבר הזה שהיה כאן בינינו,
 ישאר לעולם הסוד של שנינו!"
 והביט בשעון: "אוי, אני מאחרי!"
 והלך, נדמה לי, לבית-כנסת אחר.
 אז נגשתי לברז ובסבון ובמים
 קרצפתי היטב את שתי הידיים,
 וכששמעתי מלמטה את קולות השירה
 "אדוני ישמרך מכל רע",
 השלכתי הישר אל תוך האסלה
 שתי סכריות, אדמה וסגלה.
 הלכתי הביתה משפלת מבט,
 כאילו לכלכתי את שמלת השבת;
 הרי בטח כתוב בתורת משה
 שדברים שכאלה השם לא מרשה.

זמן רב, מאז, חלף ועבר,
 ואני לא ספרתי לאיש שום-דבר,
 אבל למדתי מאז שסכריה מתוקה
 היא לא פעם פתיון בקצה החפה
 ושהזאב הרע לפעמים עלול
 להראות בדיוק כמו השכן ממול.

אמא חזרת מהשוק לקראת צהריים,
 עם סלי פלסטיק מלאים בשתי הידיים
 וסל בד נוסף לירוקים, שעליהם היא חסה,
 בו ארוזים בזהירות עשבי התבלין והחסה.
 ובדיוק כשהיא פותחת את הדלת אל המסדרון
 היא רואה את אחי ואותי ערומים על מזרון,
 כשגב השבע-עשרה, בריון בדרך לפשע,
 אונס לאור היום את אחותו בת התשע.
 רכבת במסילה הקרובה צופרת בקול עמום,
 ואמא עוברת לידנו, כאילו כלום;
 הולכת ישר למטבח, בפנייה לא נע שריר,
 כשמבטה חולף דרפי כאילו הייתי אויר,
 ומתחת לאח המזיע מתגנבים לנחירי בעברה
 ניחוחות שום ופטרוזיליה, שמיר וכוסברה.

"רוצה סכריה?"

הלכתי לבית-כנסת, כמו כל בת,
 לזמר להשם תהילים של שבת.
 ועד שכל הילדות יתאספו מהבתים,
 עליתי לרגע למעלה, לשרותים.
 הייתי שם לבד, לא היו אנשים,
 ריקה היתה גם עזרת-הנשים.
 מתוך הצללים, בקומה השנייה,
 יצא איש ואמר: "רוצה סכריה?"
 והביט לצדדים, אולי מישהו מסתכל,
 ושלף והושיט לי סכריה על מקל,
 אדמה וגדולה, סכריה של טעם,
 שכמוה לא מקבלים בבית-כנסת אף פעם.

ילדה בת שש, ביום חרף קר,
 לוקחת ממתק מאיש לא מוכר;
 מעיל ארך, זקן, פאות וכובע,
 אחד משלנו, חסיד מהרבע,
 שלוחש, כשהוא לופת את ידי:
 "בואי, ילדה, אל תפחדי!
 ילדה שכמותך, חכמה, סקרנית,
 בואי ואראה לך משהו שאף פעם לא ראית.
 אם תתנהגי יפה - לא תהיה בעיה